
ГЕОЕКОЛОГІЯ ТА ОХОРОНА ПРАЦІ

УДК 336.2 + 553

DOI 10.20535/2079-5688.2017.34.111202

А.В. Бодюк, к.е.н., с.н.с. (Київського університету управління та підприємництва)

ФІСКАЛЬНІ РЕСУРСИ НАДРОКОРИСТУВАННЯ

A.V. Bodiuk, c.e.s., s.r.w. (Kyiv university of management and enterprise)

PHYSICAL RESOURCES BOWELS OF THE EARTH

Розробляються теоретичні поняття скарбницького фіскалювання надрокористування, як процесів визначення фіскальних доходів за господарське користування надрами, що поступають від надрокористувачів до державної скарбниці (казни).

Ключові слова: гірництво; надра; надрокористувач; скарбницьке фіскалювання; принцип трійтості; власність народу; держава.

Разрабатываются теоретические понятия казначейского фискалювания недропользования, как процессов определения фискальных доходов за хозяйственное пользование недрами, поступающих от недропользователей в государственную казну.

Ключевые слова: горное дело; недра; недропользователь; казначейское фискалювание; принцип трійственности; собственность народа, государство.

Theoretical concepts of treasury fiscal subsoil use are developed as processes for determining fiscal revenues for the economic use of subsoil deposits from subsoil users to the state treasury

Keywords: mining business; subsoil; subsoil user; treasury fiscal; the principle of tripling; property of the people; state.

Вступ. Мінерально-сировинні ресурси завжди були і будуть основою для промислового розвитку держави та взагалі її економічного зростання. Тому проблеми геологічного вивчення надр (ГВН), екології і гірництва, а також економічної геології (ЕГ) завжди актуальні.

За Конституцією України надра є об'єктами права власності Українського народу, а право власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування [1, ст. 13]. Право власності, відповідно до Положень про Державу службу геології та надр України, Державну комісію України по запасах корисних копалин, держава здійснює шляхом:

- організації та фінансування геологічного вивчення надр;
- формування програм ГВН і підготовки пропозицій відносно інвестиційної політики та зовнішньоекономічної діяльності в сфері

забезпечення потреб ринку України у мінеральних та паливно-енергетичних ресурсах;

– встановлення кондицій на мінеральну сировину для підрахування запасів корисних копалин у надрах;

– прийняття на підставі висновків експертиз рішень щодо кількості й ступеня вивчення запасів розвіданих родовищ корисних копалин і стану підготовленості їх до промислового освоєння;

– складання висновків про доцільність списання з державних балансів запасів корисних копалин, їх кількісної, якісної та економічної переоцінки;

– розглядання питань переоцінки запасів корисних копалин, що змінилися під час геологорозвідувальних робіт, експлуатації родовищ, перерахування кондицій або з інших причин;

– перевірки обґрунтованості, ефективності та якості проектних рішень гірничо-виробничих підприємств щодо використання розвіданих запасів родовищ корисних копалин;

– надання у встановленому порядку спеціальних дозволів на:

а) геологічне вивчення родовищ корисних копалин;

б) геологічне вивчення територій, в тому числі дослідно-промислового розробку родовищ корисних копалин;

в) видобування корисних копалин;

г) геологічне вивчення нафтогазоносних надр, у тому числі дослідно-промислового розробку родовищ з подальшим видобуванням нафти і газу (промисловою розробкою родовищ);

д) будівництво та експлуатацію підземних споруд, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод;

е) створення геологічних територій та об'єктів, що мають важливе наукове, культурне та рекреаційно-оздоровче значення (наукові полігони, геологічні заповідники, заказники, пам'ятки природи, лікувальні, оздоровчі заклади та ін.);

є) виконання робіт (здійснення діяльності), передбачених угодою про розподіл продукції;

ж) зупинки та анулювання в установленому порядку дії спеціальних дозволів на користування надрами, поновлювання їх дії;

з) виконання інших повноважень щодо надання суб'єктам господарювання дозволів на користування надрами;

– встановлення і справляння фіскальних платежів за користування надрами для видобування корисних копалин і користування підземним простором;

– проведення державного контролю за геологічним вивченням надр (державний геологічний контроль) та раціональним і ефективним їх використанням;

– проведення фундаментальних та прикладних наукових досліджень, пов'язаних з розробленням та впровадженням у виробництво наукових і методичних основ прогнозування, пошук та розвідку родовищ корисних копалин, прогнозування змін геологічного середовища та інших потреб геологічного вивчення надр;

– виконання інших повноважень щодо управління надрокористуванням та його регулювання.

Окремо необхідно виділити вирішення екологічних проблем, пов'язаних з гірничими роботами, використанням підземного простору, у тому числі захоронення відходів.

Наведені повноваження логічно поділити на організаційні, управлінські, вартісні, екологічні, методологічні та ін. Вирішуючи проблеми господарського використання надр, держава, регулюючи законодавстваом і фінансуючи його, має сприяти сталому надрокористуванню.

У відомих нам літературних джерелах немає об'єднаного визначення виконання державою наведених повноважень. А народ фактично участі в управлінні надрокористуванням не приймає. Виконання державою функцій права власності на надра пропонується називати фіскалюванням надрокористування. Бо за словником, слово фіск означає казенний (лат. *fiscalis*) [9, с. 738]. А слово казенний трактується як державний [9, с. 315]. Тому маємо право розширити тлумачення поняття фіскальний, застосовувати поняття фіскалювання, поширювати його на ГВН, гірництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема методології оцінки результатів геологічного вивчення надр (ГВН), надрокористування присвячені праці відомих науковців, зокрема І.Д. Андрієвського, О.Б. Боброва, С.А. Вижви, С.В. Гошовського, М.М. Коржнева, М.М. Костенко, М.Д. Красножона, М.М. Курило, О.І. Левченка, Б.І. Малюка, В.С. Міщенко, Т.П. Міхницької, В.А. Михайлова, О.В. Плотнікова, Г.І. Рудька, В.О. Шумлянського, М.П. Щербака та ін. [6], [7], [10]. Однак ми вважаємо за необхідне відмітити, що в їхніх дослідженнях не приділялося належної уваги висвітленню теоретико-вартісних відображень результатів ГВН.

У літературних джерелах геологічного напрямку поширені дослідження так званих геолого-економічних оцінок родовищ корисних копалин, описуються дослідження геологічного змісту, частково економічного, фінансового в інформаційній формі [7], [10]. Оскільки поняття інформації є відносним, тому необхідно поняттям фіскалювання дати теоретичне, економічне і геологічне обґрунтування та висвітлити практичну значимість для

науки і геологічної практики за природно-вартісними факторами. Ці фактори у взаємозв'язку з іншими обумовлюють актуальність теоретичних проблем фіскалювання для їх вирішення та висвітлення у наукових виданнях.

Не можна, наприклад, погодитися з Міщенко В. С. з тим, що оподаткування надрокористувачів і фінансування геологічного вивчення надр належить до змісту економічної геології [10, с. 157 – 202]. Хоча проблем в оподаткуванні, навіть в його понятійному апараті немало. Таким чином, потребує подальших теоретичних обґрунтувань система виконання чинних зобов'язань надрокористувачів перед державою, аналогічно вирішення проблем екологічних, доходів народу як власника надр і т.д.

Метою написання статті є обґрунтування за потребо-ресурсною концепцією управління надрокористуванням, за принципом троїстості понять, що визначають геологічні аспекти фіскальної геології (ФГ) як науки про фіскалювання надрокористування, фіскальні ресурси надр, фіскальні продукти надрокористування і виконання надрокористувачами фіскальних зобов'язань.

Матеріали і результатів досліджень. Суть принципу троїстості полягає в тому, що за відображуваними даними господарського надрокористування формується три види інформації: геологічна; економічна; фіскальна. Економічна інформація формується за результатами геологічного вивчення та експлуатації надр, тобто на базі геологічної.

Виходячи з визначень, корисну копалину можна розглядати як: природний об'єкт (по вивченню стану якого формується геологічна інформація); об'єкт користування (господарський об'єкт), включаючи геологічне вивчення (за результатами користування формується економічна інформація у формі текстової, графічної, цифрової); об'єкт фіскалювання (за змістом і показниками відповідної економічної інформації формується фіскальна інформація у формі текстової, графічної і цифрової).

Аналогічно родовище корисних копалин можна розглядати як природне середовище в надрах, що або вивчається (геологічне вивчення надр - ГВН), або вивчене і підготовлене до гірничих робіт, або експлуатується (видобування корисних копалин, як підземний простір для зберігання відходів, товарів, лікування тощо), або вже не експлуатується (але все ж є екологічним об'єктом). Тому відповідно стан родовища необхідно відображати з застосуванням екологічної інформації.

ГВН трактується, треба розуміти, як проведення спеціальних робіт і досліджень, що спрямовані на одержання інформації про надра для задоволення потреб суспільства [6, с. 159]. Таким чином, дане визначення дає законодавчу підставу для застосування потребо-ресурсної оцінки корисних копалин та їх родовищ, тобто об'єктів, що задовольняють певні потреби різних верств населення, різних сфер діяльності суспільства, його суб'єктів господарювання. У даному визначенні також йдеться про отримання інформації, але не сказано якої.

Для теоретичних обґрунтувань фіскалювання перш за все поділимо законодавчо визначене надрокористування на види:

- 1) ГВН;
- 2) геологічне вивчення корисних копалин;
- 3) видобування (вилучення) корисних копалин загальнодержавного і місцевого значення;
- 4) господарське використання корисних копалин;
- 5) господарське використання підземного простору.

Наш наш погляд, надрокористування за пп. 1 і 2 належать до надророзвідувального виробництва (НРВ). За теоретичну базу по визначенню фіскальних зобов'язань надрокористувачів пропонується прийняти фіскальну геологію. На основі її відповідних положень розробляються і практичні рекомендації по встановленню видів зобов'язань, обчисленню сум цих зобов'язань, терміни їх внесення на казначейські рахунки і т.д.

Зокрема визначення вартісних і фіскальних оцінок результатів геологічного вивчення надр належить до перспективних теоретичних досліджень. Оскільки, по-перше, такі дослідження ґрунтовно не проводилися, по-друге, в Україні такі дослідження масштабні, бо вона має не бідну мінерально-ресурсну базу, по-третє, дослідження необхідні для обґрунтувань видів, обсягів внесення платежів надрокористувачами до державної скарбниці і в місцеві бюджети.

У застосованих на практиці так званих геолого-економічних оцінках родовищ корисних немає ні окремого розділу, ні системи показників фіскальних оцінок. Тому необхідно перш за все обґрунтувати понятійний апарат фіскалювання дослідного надрокористування (геологічного дослідження надр, проведення досліджень надр у процесі видобування корисних копалин. іншого виду їх експлуатації, окремого вивчення корисних копалин. Проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт, геологічного контролю, застосування тих чи інших методів їх виконання потребують певної нормативно-правової та інформаційної бази. Тому перш за все необхідно створити законодавчу базу фіскалювання або адаптувати окремі положення чинної.

Під поняттям вартісного фіскалювання надрокористування пропонується розуміти процес визначення фіскальної вартості розвіданих або видобутих корисних копалин, величиною якої визначається сума платежів до державної скарбниці, тобто сума платежів, яку надрокористувач за видобуті корисні копалини або надані послуги має внести на казначейські рахунки.

Як відомо, кожна держава має свою систему фіскальних зобов'язань надрокористувачів, її регулює, використовує для формування державних фінансових ресурсів і т. д. В Україні сукупність податків і зборів та механізм їх справляння відображено і відповідно узаконено у Податковому кодексі України (ПКУ), положення якого, як показує практика, все ще не досконалі. Оприлюднені проекти вдосконалення, за нашим переконанням, не вносять принципових новацій в механізми оподаткування.

Як показала практика, положення ПКУ надто складні для практичного використання суб'єктами господарювання. Складність буде чинником порушень у виконанні фіскальних зобов'язань, зокрема, ухилень, виникнення

заборгованості, зниження фактичних показників фіскальних ресурсів відносно тих, що за законодавством мають бути мобілізовані до державної скарбниці. Зауважимо, що на практиці застосовується поняття оподаткування. За словником, оподатковувати означає зобов'язати платника регулярно сплачувати встановлену грошову суму [9, с. 496].

За ПКУ під поняттям податок розуміють «обов'язковий, безумовний платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників податків відповідно до цього кодексу» [5, с. 12]. Фактично безумовний платіж надходить до державної казни, тобто є державним доходом, або до місцевих бюджетів і є місцевим доходом. В літературі застосовується вислів «фіскальні доходи», що в широкому розумінні тлумачиться як сукупність доходів державної казни [11].

Далі, за ПКУ "Збором (платою, внеском) є обов'язковий платіж до відповідного бюджету, що справляється з платників зборів за умовою отримання ними спеціальної вигоди...". Порівняємо, що поняття податку трактується як обов'язкового, вже безумовного платежу до відповідного бюджету, що справляється з платника податку відповідно до Податкового кодексу України [5, с. 12]. Отже, податок і збір (плата, внесок), віднесені нами до фіскальних платежів надкористувачів, належать до різних понять за назвою, змістом і т.д. Тому до надкористувача, що сплачує аналізований платіж, не логічно застосовувати поняття платника податку, оскільки за офіційним визначенням плата (за користування надрами) не є податком. Таким чином, й у ПКУ мають місце ряд неточностей, невідповідностей, ряд інших недоліків, які, на нашу думку, потрібно обґрунтувати і на законодавчому рівні відрегулювати. На наш погляд, до ЕГ належить лише питання геологічної інформації для визначення видів і обсягів так званої бази оподаткування. Хоча за рахунок податків фінансуються заходи з ГВН, проводиться його державне регулювання.

Для теоретизування фіскалювання замість поняття бази оподаткування логічно застосовувати поняття геологічне підґрунття (як за словником підґрунття для чого-небудь [9, с. 44]).

Узагалі, під поняттям вартісного фіскалювання пропонується називати процес визначення фіскальних доходів (ресурсів), що за юридичними законами мають поступати до державної скарбниці (казни) від природокористувача за користуванням ним природними ресурсними як об'єктами власності Народу України. Це – узагальнене визначення. Фіскальні доходи можуть зараховуватися до державного або місцевих бюджетів.

Нами розглядається питання скарбницького фіскалювання надкористування. Отже, під поняттям скарбницького фіскалювання надкористування пропонується називати процес визначення фіскальних доходів за господарське користування надрами, що поступають від надкористувачів до державної скарбниці (казни). Для його обґрунтування, як наукового напрямку фіскальної геології, необхідно, перш за все, розробити теоретичні визначення понятійного апарату. Тому пропонується визначити і в подальшому застосовувати наступні поняття: фіскальні ресурси надр; надро-

фіскальний продукт; надро-фіскальна інформація; надро-фіскальний процес; надро-фіскальні зобов'язання; надро-фіскальні доходи; надро-фіскальні платежі; надро-фіскальний аналіз; надро-фіскальний облік та ін.

До фіскальних ресурсів надр пропонується відносити надро-фіскальний продукт, надро-фіскальний дохід. Надро-фіскальний продукт нами трактується як визначений обсяг корисних копалин або обсяг надрового простору, по показниках яких обчислюються показники надро-фіскального доходу. За ПКУ з надрокористувачів справляється плата за користування надрами. Відповідно, до надро-фіскальних платежів належать чинні: плата за користування надрами для видобування корисних копалин; плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин. Але ж фактично плата за користування надрами вноситься як плата за надання спеціальних дозволів на користування надрами. А названі два платежі мають інші суть, зміст, схеми обчислення і т.д.

Сума плати за користування надрами для видобування корисних копалин обчислюється за нормативами: за одиницю видобутих корисних копалин у гривнях або у відсотках до вартості видобутих корисних копалин, фактично за видобуті корисні копалини. Тому цей платіж необхідно визначати як плату за видобуті корисні копалини.

Вислів «плата за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин», на наш погляд, не конкретний і не логічний. Нагадаємо, що за Кодексом України «Про надра» уточнено: підземний простір використовується для «будівництва та експлуатації підземних споруд, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, у тому числі споруд для підземного зберігання нафти, газу та інших речовин і матеріалів, захоронення шкідливих речовин і відходів виробництва, скидання стічних вод». Дане застосування доповнимо: для лікування, розміщення військових об'єктів, конкретно прокладання трубопроводів, кабельних мереж. Тому названу плату логічно конкретизувати і називати як «плата за господарське використання підземного простору».

Отже, назва чинних платежів не відповідає їх суті. Тому пропонується запровадити в наших поняттях платіж: надро-фіскальний дохід у складі: плата за видобуті корисні копалини; плата за господарське використання підземного простору. Крім того, зауважимо, що одночасно з експлуатацією надр використовуються і земельні площі, за які відповідно вноситься плата за землю. Справляються й окремі платежі: рентна плата за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні; рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами і нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України. Визначення цих платежів також відноситься до процесів фіскалювання результатів використання підземного простору. Однак зауважимо, що поняття ренти тут не можна застосовувати, бо класичне її визначення наступне: рента – це «Дохід із капіталу, землі або майна, що його власники регулярно одержують, не займаючись підприємницькою діяльністю» [9, с. 621].

Власником вуглеводнів є народ України. Але він доходів з так званих рентних платежів не отримує. Їх отримує держава. Тому за сучасним баченням названі платежі, оскільки вносяться до бюджету по конкретних вуглеводнях, пропонується іменувати: фіскальний дохід від видобутих нафти, природного газу і газового конденсату в Україні; фіскальний дохід за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами і нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку територією України.

Поняття скарбницького фіскалювання надрокористування ми поширюємо на вивчення і оцінку корисних копалин в надрах та їх родовищ, а далі на гірничі процеси та їх продукти. Практично фіскалювання охоплює спеціалізовані процеси вивчення попередньо організовано отриманих натуральних, економічних, зокрема вартісних оцінок корисних копалин, їх родовищ, праці фахівців геологічних і гірничих підприємств та формування за отриманою інформацією фіскальних показників.

Для обґрунтувань завдань скарбницького фіскалювання необхідно вивчати, зокрема, затратні проблеми економічного відтворення і вартісної та фіскальної оцінки корисних копалин, їх родовищ, вартісних оцінок економічного застосування засобів виконання пошуково-розвідувальних досліджень і робіт, узагалі фінансування створення мінерально-сировинної бази країни, з виділенням фінансування за рахунок платежів надрокористувачів.

Завдання з таких обґрунтувань необхідно поєднати із завданнями дослідного надрокористування (ДНК). Їх логічно поділити на такі види:

А. Потребові:

- 1) визначення державних потреб у фіскальних ресурсах для геологічної галузі;
- 2) визначення потреб у фіскальних ресурсах для вивчення надр, у тому числі на оплату праці;
- 3) визначення потреб у фіскальних ресурсах для використання у бюджетному процесі з метою формування коштів для державного чи місцевих бюджетів;
- 4) оцінка потреб економіки країни у надрових ресурсах.

Б. Дослідження натурально-вартісних оцінок корисних копалин та їх родовищ:

- 1) визначення натурально-вартісних оцінок ресурсів і запасів корисних копалин як бази для визначення їх фіскальної вартості;
- 2) визначення геолого-економічних оцінок родовищ корисних копалин;
- 3) визначення перспективних показників ресурсів та запасів корисних копалин;
- 4) встановлення ринкових оцінок родовищ корисних копалин;
- 5) визначення очікуваних комерційних оцінок запасів корисних копалин.

В. Визначення інших показників:

- 1) обґрунтування вартісної та фіскальної оцінок екологічних збитків безпосередньо від надрокористування;
- 2) обґрунтування фіскальних оцінок економії підприємствами ресурсів;
- 3) обґрунтування вартісних і фіскальних оцінок геолого-інформаційних послуг;
- 4) оцінювання перспективних показників розвитку ДНК;
- 5) оцінювання очікуваних експортних оцінок корисних копалин.

Однією з особливостей фіскальних ресурсів є їх концентрація на шляху від надрокористувача до казначейських рахунків. Після зарахування вони стають бюджетними ресурсами. Надро-фіскальні ресурси нами поділяються на види: потенційні (показники яких визначають суми, на які надрокористувачі можуть виконати грошові зобов'язання, тобто їх фіскальна спроможність); перспективні (визначені прогнозами); реальні (суми коштів, що внесли надрокористувачі до бюджету за грошовими зобов'язаннями); звітні (відображені у звітах державної фіскальної служби); ретроспективні.

Із надро-фіскальних ресурсів формуються бюджетні ресурси.

Отже, бюджетні ресурси – сума надро-фіскальних ресурсів суб'єктів господарювання різних форм власності, у тому числі державних і недержавних геологічних і гірничих підприємств, інших коштів, що надійшли до державного чи місцевого бюджетів, та відображені як звітні і можуть бути використані за потребами як видатки.

Викладене дозволяє виокремити ланцюжок руху коштів: надрокористувач – фіскальний орган (опосередковано) – банк надрокористувача – банк казначейський – державна скарбниця. Цей ланцюжок доцільно розглядати як шлях формування потоку грошових коштів від надрокористувачів до державної скарбниці.

Таким чином, особливості надро-фіскальних ресурсів наступні: визначаються виключно на законодавчій базі; формуються за рахунок грошових зобов'язань надрокористувачів перед державою і місцевими органами влади; надходять до державної скарбниці; зараховуються до державного або місцевих бюджетів. До відмінностей надро-фіскальних ресурсів пропонується віднести: відносно фінансових ресурсів мають власні та відмінні джерела; обов'язково надходять до державної скарбниці; розподіляються між користувачами на підставі положень і норм регламентованих законодавчою базою (Закони України «Про Державний бюджет України», відповідні постанови КМУ). У застосованих на практиці так званих геолого-економічних оцінках родовищ корисних необхідно виділяти окремий розділ, систему показників фіскальних оцінок.

Показники аналізу природно-ресурсних платежів по родовищу залізистих кварцитів Велика Глеюватка наведені в табл. 1. Це родовище розташоване у західному крилі Саксаганської антикліналі. Воно складається з першого, другого, четвертого і п'ятого залізистих горизонтів саксаганської світи. Родовище має досить просту геологічну будову залізистих горизонтів, які витримані за складом і технологічними властивостями руд. До основних геологічних чинників, що впливають на геолого-економічну оцінку

промислових запасів, належать складна зона окислення залізистих порід. З ресурсів родовища виготовляються такі кінцеві види товарної продукції, як залізорудні концентрати і обкотиші (за даними ВАТ ЦГЗК) [6, с. 137-155].

Питома вага природно-ресурсних платежів у податку на прибуток підприємства складає 29,34 %, а збору за забруднення навколишнього середовища – 5,73%, а в сумі – 35,07%.

Таблиця 1

Аналіз природно-ресурсних платежів по родовищу Велика Глеюватка

№ п/п	Об'єкт фіскалювання	Платіж	Сума, млн грн	Питома вага, %
I.	Прибуток від розробки родовища	Податок на прибуток підприємств	2169,20	–
II.	Види і обсяги природокористування	Природно-ресурсні платежі, у тому числі		
1.	Обсяг видобутих або погашених запасів корисних копалин	Плата за користування надрами	336,38	53,57
2.	Обсяг видобутих або погашених запасів корисних копалин	Збір за геологорозвідку-вальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету	130,18	20,73
3.	Фактичний обсяг використаної води з врахуванням її втрат в системі постачання	Збір за спеціальне використання води	16,17	2,58
4.	Площа земельної ділянки	Плата за землю	145,21	23,12
	Усього		627,94	100
III.	Забруднення навколишнього середовища	Збір за забруднення навколишнього середовища	124,27	-

Зауважимо, що суми згаданого збору за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету, використовувалися на потреби геологічної галузі, тому галузь мала своє джерело фінансування геологічного вивчення надр, могла прогнозувати суми цього джерела та їх використання на геологічне вивчення надр і його показники. Виділяємо прогнозне (розвіданих корисних копалин та їх родовищ) і фактичне фіскалювання (видобутих і реалізованих корисних копалин, експлуатації підземного середовища та процесів в надрах). Прогнозне фіскалювання здійснюється по інформації геологічного вивчення надр, фактичне – по результатах видобування корисних копалин або користування підземним простором.

Висновки

Нами вважається, що весь комплекс теоретичних положень надророзвідувального виробництва не охоплюється сучасними теоретичними положеннями геологічних наук. Теоретична значимість дослідження полягає у розробці одного з розділів фіскальної геології.

Розробка теоретичних основ фіскальної геології, зокрема її понятійного апарату (об'єкта, предмета, завдань, методів досліджень і т.д.), вартісних і фіскальних оцінок результатів геологічного вивчення надр, видобування корисних копалин, інших прикладних положень, належить до перспективних досліджень процесів фіскалювання надрокористування. Тому, по-перше, такі дослідження необхідно проводити ґрунтовно; по-друге, такі дослідження необхідно проводити як масштабні, бо Україна має багатий мінерально-ресурсний потенціал; по-третє, вони необхідні для обґрунтувань видів, обсягів платежів надрокористувачів до державної скарбниці, а також в місцеві бюджети. Перспективними є дослідження фіскальних платежів населенню як власнику узагалі природних ресурсів.

Отже, під поняттям скарбницького фіскалювання надрокористування пропонується розуміти як процес визначення обсягів і вартостей видобутих надрокористувачами корисних копалин, відображення цих вартостей у скарбницьких зобов'язаннях надрокористувачів, тобто сум, що мають вносити вони на казначейські рахунки за користування надрами як об'єктами народної власності; формування фіскальних (скарбницьких) показників, оцінок, висновків і рекомендацій за даними натурально-вартісної інформації, що відображає показники традиційно названих об'єктів оподаткування, а нами – надро-фіскальними продуктами.

Тому необхідно перш за все обґрунтувати понятійний апарат фіскалювання і дослідного надрокористування, що вивчає, зокрема, затратні проблеми економічного відтворення і вартісної та фіскальної оцінки корисних копалин, їх родовищ, економічного застосування засобів виконання пошуково-розвідувальних досліджень і робіт, узагалі фінансування створення мінерально-сировинної бази країни. Чинним законодавством держава регулює розвідку родовищ, видобуток, збереження та транспортування корисних копалин, а отже й процеси і результати фіскалювання.

Проведення пошуково-розвідувальних досліджень і робіт, геологічного контролю за надрокористуванням, з застосування тих чи інших методів, потребують розробки і певної нормативно-правової та інформаційної бази.

Посилання

- [1] Верховна Рада України. 5 сесія. (1996, червень 28). *Конституція України*.
- [2] Закон України (зі змінами і доповненнями). № 1127-XIV. (1999, жовтень 6). *Гірничий закон України*. [Електронні ресурс]. Доступно: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1127-14>
- [3] Кодекс України. № 132/94-ВР. (1994, липень 27). *Про надра*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>. 08.12.2015 р.
- [4] Кабінет Міністрів України. № 1174. (2015, грудень 30). *Положення про Державну службу геології та надр України*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/132/94-вр>. 08.12.2015 р.

- [5] Міністерства доходів і зборів України. (2014, січень). *Податковий кодекс України*.
- [6] Б. І. Малюк, О. Б. Бобров, та М. Д. Красножон, *Надрокористування у країнах Європи і Америки*. Київ, Україна: Географіка, 2003.
- [7] Г.І. Рудько, О.В. Плотніков, М.М. Курило та С.В. Радованов, *Економічна геологія родовищ залізистих кварцитів*. – Київ, Україна: Академпрес, 2010.
- [8] О. Вітенко, та Г. Коваленко, «Плата за користування надрами», *Вісник податкової служби*, № 14, С.18 – 19, 2012.
- [9] В.В. Дубічинський, *Сучасний тлумачний словник української мови*, Харків, Україна: ВД «ШКОЛА», 2006.
- [10] М.М. Коржнев, В.А. Михайлов, та В.С. Міщенко, *Основи економічної геології*, Київ, Україна: Логос, 2006.
- [11] Тлумачний словник. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://vseslova.com.ua/word-114063u>
- [12] В. Пугач, *Економіка природокористування і охорони довкілля «Теоретичні засади сталого надрокористування»*. [Електронний ресурс]. Доступно: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2014_2014_14

Стаття надійшла до редакції 21.05.2017р.

УДК 504.064.2

DOI: 10.20535/2079-5688.2017.34.114067

Ю.А. Молодець, асп., **О.Я. Тверда**, к.т.н., **К.К. Ткачук**, д.т.н. (КПІ ім. Ігоря Сікорського)

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДУ РОЗРАХУНКУ РИЗИКІВ ДЛЯ ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ГРАНІТНИХ КАР'ЄРІВ

Yu. Molodets, O. Tverda, K. Tkachuk (Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute)

IMPROVEMENT OF THE RISK CALCULATION METHOD FOR HEALTH OF WORKERS OF GRANITE QUARRIES

Проведено удосконалення методики визначення канцерогенного та не канцерогенного ризиків для здоров'я працівників кар'єрів. Здійснено оцінку токсичності ґрунтів на прилеглій до відвалу гранітного кар'єру території з використанням рослинних біотесторів. Визначено за результатами ростового тесту фітотоксичний ефект, в результаті чого доведено, що відвал впливає на забрудненість ґрунтів за визначеною залежністю.

Ключові слова: біоіндикація ґрунту; відвали кар'єрів; вплив пилу; здоров'я працівників; розрахунок ризиків; токсичність ґрунтів.

Проведено усовершенствование методики определения канцерогенного и неканцерогенного риска для здоровья работников карьеров. Осуществлена оценка токсичности почв на прилегающей к отвалу гранитного карьера территории с